

Dromen op celluloid

Hans Fels en film

TEKST MARIANNE FUCHS BEELD PRIVÉCOLLECTIE HANS FELS

Als kind droomde Hans Fels ervan ontdekkingsreiziger te worden. Hij fantaseerde ook over films, bijvoorbeeld van een zeereis, die zo echt leken met zelfs de geuren erbij, dat het zou zijn alsof je er zelf bij was. Als cameraman en filmmaker heeft hij dat later geprobeerd te benaderen, en hij noemt nog steeds zijn multimediaal project *In het kielzog van Darwin*, een zeilreis rond de wereld die tientallen weken te volgen was op televisie en radio, een “dream come true”.

In 1978 zag ik in *Vrij Nederland* een foto van een verjaardagsfeestje met kinderen die in een kring op de grond zitten. Wat deze kinderen gemeen hebben is dat ze vrijwel allemaal Joods zijn en hun ouders communist. Eén van de kinderen is Hans Fels, die (met Monique Wolf - ook op de foto te zien) de film *Namens onze ouders* maakte, over de invloed die deze achtergrond op hun leven heeft. Ze spraken met die kinderen van toen, van wie de ouders vervolgd werden en in het verzet zaten. Ik werkte net bij JMW en was zo onder de indruk van de film dat ik de makers uitnodigde om de film te vertonen voor de maatschappelijk werkers van JMW, inclusief een nagesprek. Toen hoorde ik voor het eerst het begrip ‘tweede generatie’. We zitten bijna vijftig jaar later bij Hans (1948) thuis aan de zonnige keukentafel met uitzicht op de Brouwersgracht. “Ja, dat is één van de eerste films die ik heb gemaakt. Hij kreeg veel publiciteit; *Vrij Nederland* wijdde er een hele bijlage aan. Het was de eerste keer dat het begrip ‘tweede generatie’ werd gebruikt voor de Joodse kinderen die kort na de oorlog waren geboren.”

Leven met een camera

Hans begon al jong met fotograferen. Geleidelijk aan verruilde hij zijn fotocamera voor een filmcamera en zo begon zijn carrière als cameraman en regisseur in de Nederlandse filmwereld. Hij ontmoette Harry de Winter, en zij werkten jarenlang samen in het bedrijf IDTV Film. “Eigenlijk was ik na een aantal jaren tot de conclusie gekomen dat het werken in dit steeds groter wordend filmbedrijf niets voor mij was. En net toen ik besloten had iets heel anders te gaan doen, belde Jan Blokker, eindredacteur van VPRO en schrijver, me met de vraag of ik voor zijn nieuwe buitenlandmagazine wilde komen werken. Ik besloot om het één jaar te doen; het werden er zestien.”

Voor het programma *Diogenes* vloog hij de hele wereld over, van El Salvador tot Cambodja, van Colombia tot Afghanistan. “Zo ben ik wel tien oorlogen of gewapende conflicten binnengestapt.”

“Een zwaar project, maar ik ben blij dat ik de film heb gemaakt.”

Foto uit de film *Namens onze ouders*, met Hans Fels, vijf jaar, eerste van linksboven.

Hans Fels in *Berichten voor Zara*

Toen al die oorlogen en ellende hem te veel werden, schreef Hans het boek *In het Landschap van mijn Ouders*, over zijn eigen belevenissen en die van zijn ouders, die beiden de Nazikampen overleefden. Hij schreef het vooral voor zijn twee kinderen Elias en Lea om hen te vertellen wat die zo vaak afwezige vader op zijn zwerftochten over de aardbol tegen was gekomen.

Over de Poolse sjtetl van zijn grootvader Mozes Kupferschmidt maakte hij de documentaire *Dzików Stary*. Hans nam zijn toen driejarige zoon mee en droeg de film aan hem op. Je ziet het jongetje door het dorp fietsen, waar na de oorlog geen enkele Joodse familie terugkeerde.

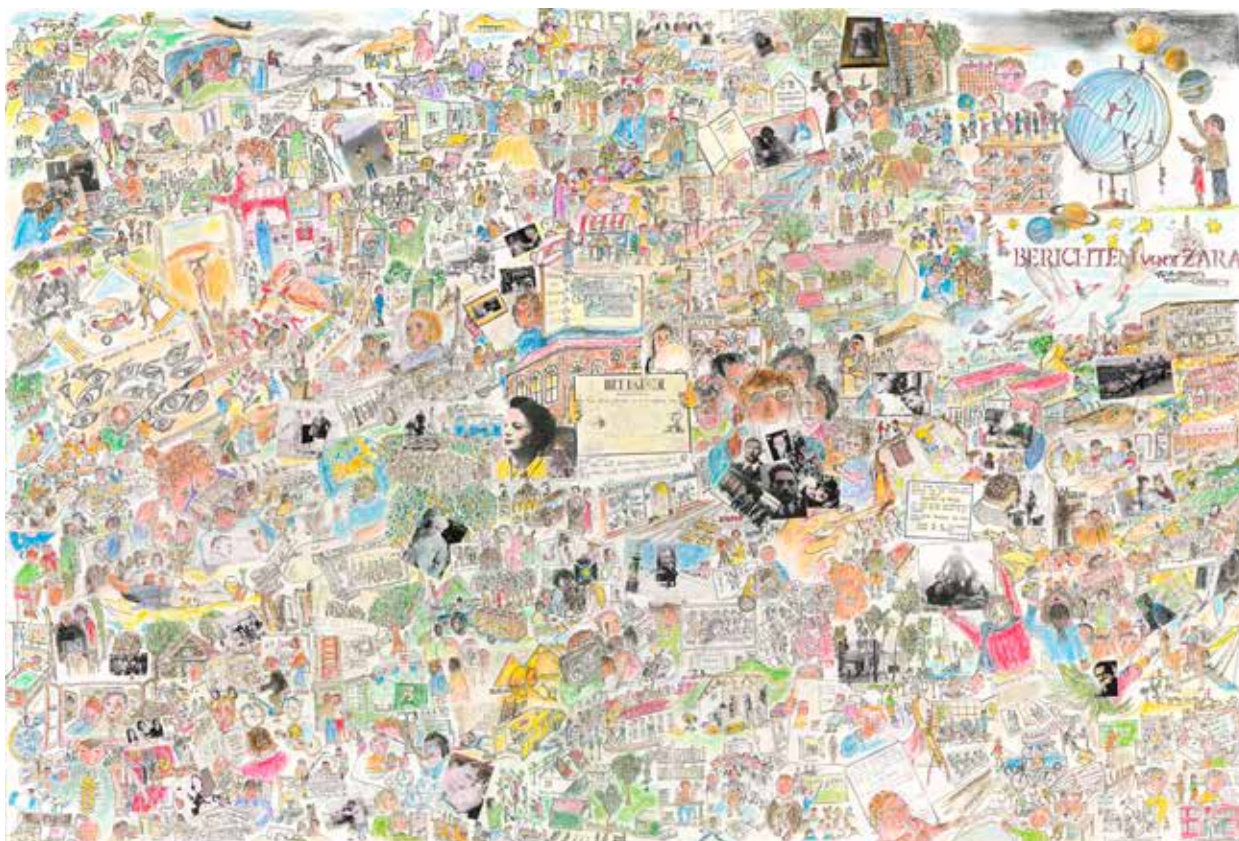
Hans is zijn leven lang bezig geweest met zijn familiegeschiedenis. Omdat hij zijn derde kind op latere leeftijd kreeg - zijn twee oudere kinderen zijn uit zijn eerste huwelijk - vroeg hij zich af wat hij zijn tienjarige dochter Zara moest vertellen over zijn lange leven vóór haar geboorte. Maar hoe doe je dat? Hoe vat je zoveel jaren samen en wat is eigenlijk belangrijk voor Zara? In *Berichten voor Zara*, zijn laatste film, tekent hij belangrijke gebeurtenissen uit zijn leven op een groot vel papier en bespreekt die samen met Zara. "Het is een samenvatting geworden van mijn leven, door een oude

vader met een jong kind. Het was een zwaar project, maar ik ben blij dat ik de film heb gemaakt." *Berichten voor Zara* is binnenkort te zien bij de EO.

Filmen in Israël

Hans heeft veel in Israël gefilmd. Hij maakte daar films over uiteenlopende onderwerpen: de christelijke achtergronden van het religieuze antisemitisme, de bezette gebieden, Israël's tijdens de Golfoorlog, de emigranten uit de Sovjetunie die in steeds grotere getale Israël binnen kwamen en het land overspoelden met de meest fantastische musici. "Dirigent Zubin Metha (van het Israëliësch Filharmonisch Orkest, red.) vroeg op mijn verzoek de Russen uit het orkest te gaan staan. Meer dan de helft stond op."

Hans vertelt uitgebreid over *De Zaak Arlosoroff*, een film over de richtingstrijd binnen het Zionisme. Aan de ene kant de socialistische Zionisten met mensen als Arlosoroff, Ben Gurion en Ben Aron die de Palestijnen accepteerden en samen wilden werken, en aan de andere kant de Revisionisten onder leiding van Jabotinsky, die een harde politiek tegenover de Palestijnen voorstonden. Spontaan staat hij op en begint ter illustratie van die

Tekening van Hans Fels uit *Berichten voor Zara*

politieke opvatting een strijdlid van de Revisionisten te zingen: “Shte Godot haYarden...”, wat zoiets wil zeggen als: De Jordaan heeft twee oevers, de één is van ons en de andere ook. Onwillekeurig moeten we er allebei om lachen.

Ook maakte hij de film *Een zwaar hart*, over de vervolging van de Nederlandse Sinti, aan de hand van de geschiedenis van het zigeunerorkest van Tata Mirando; een film vol muziek, verdriet en weemoed.

Darwin en opera

Hij vertelt over het Darwin project uit 2009, waarbij hijzelf tientallen weken aan boord was met een team van filmers, wetenschappers en anderen om dezelfde zeetocht te maken als Darwin, die van 1831 tot 1836 aan boord van de HMS Beagle voer. De reis vormde de basis van Darwin's *On the Origin of Species* en daarmee de evolutietheorie.

“We wilden de reis herhalen om te kijken hoe het ervoor staat met zijn erfenis en onze toekomst”.

Ik vraag hem naar de film waar hij het meeste plezier aan beleefd heeft. Hij denkt even na en antwoordt: “Dat is *De Bloedbruiloft*, een film over de totstandkoming van een opera op Haïti.” Hans draaide een film in de hoofdstad Port-au-Prince, waar een gewapende opstand plaatsvond. Midden in de chaotische stad kwam hij een man tegen die vertelde dat hij een opera had geschreven en vroeg of hij geïnteresseerd was.

“Ik had helemaal geen tijd om na te denken in die hectische situatie, in de straten werd gevochten, maar nadat ik het eiland was ontvlucht moest ik weer aan die man denken; misschien, dacht ik, is het maken van een operavoorstelling in dit zieke land helemaal niet zo'n gek idee. Haïti werd na de opstand overstroomd door NGO's en goedbedoelende hulpverleners die er namens de VN met hun 4 wheel-drives rondreden. Maar niemand kwam op het idee een muziekschool te openen, toneel te bevorderen of een kunstacademie op te richten. Ik heb geld bijeengebracht om de eerste Haïtiaanse opera op te kunnen voeren en was vervolgens bijna negen maanden in Haïti om het project, ondanks alle moeilijkheden, tot een goed einde te brengen.”

“Een prachtig beschilderde zeecontainer, omgebouwd tot podium, werd op een trailer van dorp naar dorp gereden; het leek wel de Scala van Milaan op wielen.” De opera kwam naar alle uithoeken van het eiland en de film die er uit voortkwam, *De Bloedbruiloft*, is een ontroerende ode aan de mensen die in dit wrede land het lef hebben schoonheid na te streven.

“Misschien bracht dit me zoveel vreugde: de gedachte dat deze opera een soort heling kan brengen voor de uitgeputte bevolking van dit eiland. Ik ben ervan overtuigd dat dit de betekenis van cultuur kan zijn. Dat de operavoorstelling en de film die ik ervan maakte zo geslaagd waren, voelde als een droom die uitkwam.” •